

Párhuzamos családtörténetek: Családtörténet az iskolában

Miklósi László

Diákjaink motiválására, az érdeklődés felkeltésére, elmélyítésére jó eszköz lehet a családtörténet iskolai alkalmazása.

Természetesen ennek használatakor is figyelemmel kell lennünk az életkori sajátosságokra.

Az 5. évfolyamon, a történelemmel való megismerkedés kezdetén tanítványunk elevenítse fel, szükség szerint erősítse meg korábban megszerzett ismereteit családjáról, lakóhelyéről, tudatosítsa helyét szűkebb környezetében. (Mutassa ezt be az általa választott módon, például rajzzal, fogalmazással, fényképpel.)

Minden diákunk rajzolja le egy egyszerű családfán a szűkebb családját. Saját magát jelölje először, majd szüleit, testvéreit és nagyszüleit. Ez a rajz a későbbiekben bővíthető.

A család adott tagjához egy-egy konkrét tárgy, esemény is köthető. (Előzetes feladat: Hozz egy képet!/Hozz egy tárgyat!/Hozz egy történetet! Lehetőleg a tárgy és története a képen szereplőhöz kötődjön.)

Bizonyosak lehetünk benne, hogy – némi segítséget követően – tanítványaink nem érkeznek üres kézzel. Rendszerint régi pénzek (pengő, régebbi forint), illetve családi fényképek várhatók. Egyes esetekben azonban igazi ritkaság is bekerülhet az órára, például egy háborús kulacs vagy egy sztahanovista oklevél. Minden esetben próbáljuk megtudni, kié lehetett a tárgy, kit ábrázol a kép. Feltétlenül hallgassuk meg mindenkinek a történetét. (Rugalmas időbeosztás szükséges!) Amennyiben a kép/tárgy tulajdonosa nem szerepel a családfán, egészítsük ki a rajzot!

Ha 7–8. évfolyamosoknak adunk családfa-készítési feladatot, ehhez számítógépes családfakészítő programot is használhatnak. (Ennél a korosztálynál már bonyolultabb, teljesebb családfakészítés a feladat.) A motivációt erősítheti a „gép” használata. Ügyeljünk azonban arra, hogy ez ne legyen öncélú: a program csupán eszköz, nem cél.

Középiskolásokkal már interjút is készíttethetünk. Témája: az adott családtag (pl. a nagypapa) miként élt meg egy-egy politikatörténeti vagy a mindennapokra jellemző eseményt (1944/45, 1956, a beszolgáltatás, a kitelepítés, miként töltötték szabadidejüket fiatalkorukban, az első, autóval tett kirándulás stb.).

Tehetséges 12–13. évfolyamos diákok számára (több, kisebb interjú készítését követően) komolyabb feladatot is adhatunk: készítsenek egy idősebb rokonukkal életútinterjút.

Amennyiben azonos témát, témákat adunk diákjainknak, mind a 8., mind a 12. évfolyamon lehetőség nyílik a történetek összehasonlítására. Tanulságos az azonos és a különböző elemeket összegegyíteni. Jó alkalmat adnak erre a 20. század egyes kiélezett, drámai helyzetei, fordulópontjai (1944/45, 1956, 1989).

Biztassuk arra tanítványainkat, hogy kérdezzenek utána: az ő családjuk miként élte meg az adott eseményt, időszakot. Biztos, hogy 1944/45-ről nem hallunk két, teljesen azonos eseménysort. Ahhoz, hogy tanítványaink elmeséljék a történeteket, olyan légkör szükséges, amelyben ők és családjuk is bizonyosak lehetnek abban, hogy nem élünk vissza a hallott, esetenként kényes, bizalmas információkkal. Ugyanakkor többéves eredményes együttműködés után is lehetséges, hogy diákunk nem hoz történetet, mivel családja nem tud vagy nem akar ebben közreműködni. Ilyenkor figyeljünk arra, hogy ez ne okozzon a tanítványunk számára rossz érzést, s tegyük lehetővé, hogy ismerősét, szomszédját is megkérdezhesse.

Az iskola helye, szociokulturális környezete jelentősen meghatározza, milyen jellemző történetekre számíthatunk. Egy fővárostól távoli, kisvárosi iskolában kevésbé valószínű, hogy az ostrom pincében töltött heteiről vagy a gettóból, illetve a koncentrációs táborból való felszabadulás élményéről halljunk. Ugyanakkor bizonyára megismerhetjük majd a front átvonulásának napjait, az utolsó tehén elhajtásának történetét, a nők megerőszkolását, a málenkij robotra hajtást. S persze egy belvárosi vagy rózsadombi iskolában előfordulhat, hogy igen esetlegesen ismerjük meg a fővárostól távoli vidékek tipikus történeteit. Amennyiben fontos, jellegzetes történetek nem hangzanak el, a tanár adjon forrásokat azokkal kapcsolatban, illetve mondjon el néhányat.

Az interjúk alapanyagnak tekintendők, amit diákjaink meghatározott szempontok alapján dolgoznak föl. Amennyiben több, hosszabb (pl. életút-) interjú áll rendelkezésre, külön projektben foglalkozhatunk a feldolgozással. Ezek formája sokféle lehet (pl. prezentáció, honlap, nyomtatott kiadvány, kiállítás stb.). Az interjúk esetében figyelmet kell fordítani a személyiségi és adatvédelmi jogok betartására is (pl. előzetesen engedélyt kell kérni az interjúalanytól a kép- vagy hangfelvétel készítésére, illetve az adott felhasználásra).

Ha a „kényes” témák (pl. Trianon, holokauszt, 1944/45, 1956, rendszerváltás) megbeszélésére lehetőséget biztosítunk, alapvető feladatunknak tesszük eleget. Tanítványaink számára világossá válik: nincsenek tabu témák, személyek, események. Bármely kérdés föltehető s (megfelelő módon, szakmai felelősséggel) megvitatható. Mindezzel, ha csekély mértékben is, de elősegíthetjük a társadalmi elhallgatás erózióját, a kérdések majdani társadalmi megbeszélését is.

Ez a megközelítés nem új. Napjainkban csupán „újra” felfedezzük, hiszen a legősibb időktől kezdve meséltek családi történeteket minden kultúrában. A családtörténeteket nem csupán az oktatásban használják. Sikerral alkalmazzák ezt a „modern” nézőpontot a világ számos pontján a múzeumok is.

Tanulmányi kirándulások

A családtörténet egyes elemei (a helytörténethez hasonlóan) tanórán kívüli tevékenységekben, projektekben is megjelenhetnek. Példa lehet erre a Nemzeti Emlékezet Program Don-kanyarba illetve Auschwitzba tett kirándulása. (A tanulmányi kirándulás résztvevőit pályázat útján választották ki. Az élményszerű utak során az adott terület történelmi látnivalóin kívül a földrajzi, biológiai, néprajzi, művészeti stb. szempontú feldolgozása komplex módon, a résztvevők aktív közreműködésével történik.)

A Don-kanyarba utazó csoport volt az első magyar hivatalos magyar küldöttség, amely Rudkinóban járt.

„A pályázók zömének volt kötődése azokhoz a katonákhoz, akik Oroszországban harcoltak. Jónás Andrásnak például. A salgótarjáni gimnazista nagymamája testvérét kutatja, aki itt esett el 1942-ben. Nevét két nap múlva fogja megtalálni a rudkinói magyar katonai temetőben, egy 69 ezres listán.”

(*Magyar himnusz a Don-kanyarban*, 2003. február 4., Éber Sándor cikke a *Magyar Hírlapban*)

A tanulmányi kirándulás mintája lehet az iskolai utak szervezésének is.

Projektek összevetése a saját családtörténettel

Bizonyos projektek alkalmasak arra, hogy az adott feladat megoldása közben összevessék a diákok a megismert történetet azzal: miként élte át családjuk ugyanezt a történelmi eseményt, időszakot. Igen alkalmasak erre az 1944/45-tel foglalkozó programok, például a Macskakő (vagy Botlatókő) projekt: a nemzetközi program résztvevői azt kutatják, hogy a holokauszt idején mi lett a sorsa a kiválasztott házban élt, adott embernek. A ház kapuja elé kis kockakő kerül az áldozat nevével. (A pályázatról lásd: <http://www.fkfk.hu/>, a magyarországi program indulásáról – az oldal nem naprakész, azóta számos új követ helyeztek el –: <http://www.macskako.net/>)

Egy másik projekt keretében a diákok az iskolájukba 1956/57-es tanévben járt előd-osztály tagjainak sorsát kutatták. (Pályázati kiírás:

<http://www.fkfk.hu/html/palyazatok/emlekezes.htm>.)

Mindkét program különösen alkalmas arra, hogy a kutatómunkát követően a diákok összehasonlítsák a különböző megismert családi történeteket, sorsokat.

Ezeknek a programoknak a közvetlen célja, hogy lehetővé tegyék az adott családok sorsának a kutatását, a rájuk való emlékezést, illetve az iskolatörténet egy elemének a felderítését. A közvetett cél, hogy tovább erősítsék, elmélyítsék diákok önismeretét, hozzásegítsék őket családjuk történetének mélyebb, elemzőbb megismeréséhez. Egyszersmind az utóbbi projekteknél a résztvevők hasonlóságokat és különbségeket kereshetnek saját családjuk történetével is.

A párhuzamos családtörténetek alkalmazásával ráirányítjuk a figyelmet a „kis történetek” fontosságára. Ennek alapja diákunk saját családi történetének megismerése. A családtörténetek feldolgozása hozzásegítheti tanítványainkat ahhoz, hogy komplex, differenciált képük alakuljon ki Magyarországról és a térség közelmúltjáról.

Téma (óra, foglalkozás címe)	Párhuzamos családtörténet
Iskolatípus	Általános iskola
Évfolyam (vagy korosztály)	5. évfolyam
Nagyobb egység, témakör (fejezet, epocha, projekt címe)	Bevezetés a történelembe; Ki vagyok én? A család.
Csoport nagysága	Osztály
Időtartam (perc)	45
Célok (összefüggések, képességek, attitűdök)	Annak felismertetése, hogy az egyéni tárgyak, történetek a közös történet részei; összefüggések megláttatása, rendszerezés, kommunikációs képesség fejlesztése, az időbeli tájékozódás fejlesztése, a logikus gondolkodás fejlesztése (halmazok), következtetések levonása.
Foglalkozás típusa	Tanórai Tantermi
Munkaformák	Frontális Egyéni munka (pl. kutatás)
Eszközök	családi fényképek, relikviák
Előkészületek	Előzetesen minden diák lerajzolja az egyszerű családfáját, továbbá gyűjtőmunkát is végez.

Tevékenység

Idő (perc)	Tartalom	Tanulói tevékenységek	Eszközök
Előzetes feladat	Az óra előtt egy héttel minden diák lerajzolja az egyszerű családfáját (saját maga, testvérek, szülők, nagyszülők). Ezt az előzetes feladatot kapják: Hozz egy tárgyat! /Hozz egy képet! / Hozz egy történetet! Ezek lehetőleg ugyanahhoz a személyhez, eseményhez kötődjenek. Amennyiben olyan családtaghoz kötődik a történet, kép, tárgy, aki nem szerepel a családfán, egészítsd ki az ábrát! Az órát megelőzően 4 fős csoportok alakítása	gyűjtőmunka, történet megfogalmazása, leírása/ megjegyzése, rajzolás	családi fényképek, használati tárgyak, füzet
5	A kiegészített családfák és a behozott tárgyak (családi „kincsek”) gyors számbavétele	frontális munka	családi fényképek, használati tárgyak
20	Az egyes családi relikviák bemutatása	egyéni munka	a diákok által behozott családi fényképek, használati tárgyak
15	Az egyes fényképek, tárgyak összevetése: hasonlóságok és különbségek (korszak, eszköz, történet jellege), jelölése az időszalagon; közös halmazok kiemelése	csoportmunka	időszalag
5	Összefoglalás: az egyéni tárgyak, történetek a közös történet részei is; a saját családjaink történetei az ország, a nemzet történetének része	frontális munka	családi fényképek, használati tárgyak, időszalag
	Házi feladat (választhatóan): a) Rajzold le a számodra legemlékezetesebb tárgyat! b) Röviden írd le a legemlékezetesebb történetet! Indokold!	rajzolás /fogalmazás	
Értékelés módja	Az egyes beszámolók után az osztály tanulói szóban értékelik, melyik történet, tárgy, kép miért tetszett. Pontosítási, kiegészítési javaslatokat is tehetnek. A tanár dicsérjen meg minden diákot, aki gyűjtőmunkát végzett		

**Megjegyzések,
javaslatok**

A tanár ügyeljen arra, hogy minden diáknak arányosan kellő idő álljon rendelkezésére a rövid bemutatásra. A diák mutassa be a hozott tárgyat. Derüljön ki: mi ez? Mire használták? Mikor? Kié volt? Amennyiben a diák (a család) nem tudja a választ, a tanár lehetőség szerint segítsen. Adott esetben érzékeltetni kell a megismerés határait. (Amit nem tudhatunk.)

Fénykép: Kik vannak a képen? Mikor készült? Van-e rajta mai szemmel szokatlan, furcsa?

Történet: Mikor játszódik? Kik a szereplők? Mi a helyszín?

Az óra végén megkérdezhetjük: kinek melyik történet volt a legérdekesebb / legfurcsább / legtanulságosabb stb. Feltétlenül indokolják meg a választ. Amennyiben mindenki ugyanazt választja, a tanár vessen föl újabb szempontokat is, amelyek a többi tárgyra, képre, történetre is ráirányítják a figyelmet. Ezt csak akkor alkalmazzuk, ha az osztály, az adott diákok érzékenysége ezt lehetővé teszi.

Semmiképp sem lehet ennek az az eredménye, hogy az egyik diák/család története, tárgya összességében jobb legyen a többinél. (Különbség az ábrázolásban, az előadásmódban, az egyes részletekben lehet.)